

OHRANJANJE MATERNEGA JEZIKA PRI SLOVENSKI MANJŠINI V PORABJU

V dvojezičnih družbah je učenje in ohranjanje maternega jezika vsaj za pripadnike manjšinskih oziroma nedominantnih jezikovnih skupnosti zapleteno in težavno. V prispevku je to ponazorjeno z opisom jezikovnega položaja na Gornjem Seniku, največji slovenski vasi v Porabju (zahodna Madžarska). Tamkajšnjo slovensko jezikovno manjšino lahko rešijo samo odločni in hitri ukrepi, ker je asimilacija že močno spodkopala njeno življenjsko moč in voljo.

In bilingual societies it is not easy for the members of an ethnic majority to learn and preserve their (nondominant) native language. This is well illustrated by the current situation at Gornji Senik (Felsőszölnök), the largest Slovene village in the Porabje area in western Hungary. The Slovene language minority in the Porabje can only be saved by prompt and resolute actions, for assimilation has seriously sapped away the minority's vital force, its will to persist.

0.1 Učenje in ohranjanje maternega jezika v enojezični, nemanjšinski jezikovni skupnosti je videti samoumevna, »naravna« zadeva. Otrok ga začne spoznavati in uporabljati v domači družini; že zgodaj se pokaže tudi njegova lastna pobuda, skrbni starši ga pri tem podpirajo, zavedajoč se, da je znanje maternega jezika pomembno ne samo za otrokov spoznavni razvoj, temveč je tudi eden temeljnih pogojev za njegov vstop v širšo družbeno skupnost in za uveljavljanje v njej. Po vstopu v to skupnost (npr. pri srečevanju s sosedi, pri igri z vrstniki na ulici in v vrtcu, pri spremljanju radijskih in televizijskih oddaj, pri sodelovanju v šolskem pouku itd.) se v družini začeti učni proces pospešeno in načrtno nadaljuje (tudi v smislu zvrstnosti — od narečja do knjiž. jezika), občutek samoumevnosti rabe materinščine ne samo v družinskem krogu, temveč tudi v širšem družbenem okolju (zmeraj in povsod) pa se utrjuje. Tudi ko otrok nazadnje spozna, da njegova materinščina le ni edini jezik na svetu, in ko se kot odrasel človek srečuje z ljudmi, ki njegovega maternega jezika sploh ne poznajo, sam vztraja pri sporazumevanju v njem, kjer in kolikor je le mogoče, skoraj brez izjeme pa pri sporazumevanju s pripadniki svoje domače jezikovne skupnosti, seveda (in še posebej) tudi z lastnimi otroki. Tako se njegov materni jezik zanesljivo ohranja in prenaša na mlajši rod.

0.2 V dvojezičnih družbah pa je učenje in ohranjanje materinščine vsaj za pripadnike manjšinskih oziroma nedominantnih (neprevladnih) jezikovnih skupnosti dosti bolj zapleteno in težavnejše, nikakor ne samoumevno. Težavnejše je že zato, ker se mora otrok naučiti dveh jezikov, zapletenejša pa zato, ker se raba teh dveh jezikov tudi v najbolj demokratično urejeni družbi rada uklanja hierarhični določenosti jezikov v širšem upravnopolitičnem območju in se avtomatično nagiba k širjenju funkcijskega prostora dominantnega (v državnem okviru praviloma večinskega) jezika na račun krčenja funkcijskega prostora maternega jezika pripadnikov manjšinske skupnosti. To je posebno očitno pri tako imenovani enostranski dvojezičnosti, ko se pripadniki manjšinske skupnosti A poleg svojega maternega jezika zmeraj ali vsaj večinoma naučijo tudi jezika večinske skupnosti B, medtem ko

se pripadniki večinske skupnosti, živeči na istem ozemlju, navadno ne naučijo jezika A in zato sporazumevanje med pripadniki manjšine in večine na dvojezičnem ozemlju lahko poteka samo v jeziku večine, čeprav na tem ozemlju mogoče živi zelo malo pripadnikov večinske oziroma prevladne skupnosti. Pripadniki manjšine imajo zato bistveno manj priložnosti za rabo in s tem za praktično učenje ali utrjevanje svoje materinščine, sploh pa ni priložnosti za oblikovanje občutka njene samoumevnosti v vsakem okolju. Ti ljudje tako od rodu do rodu slabše obvladajo materinščino in so pogosto v negotovosti glede primernosti njene rabe v posameznih govornih položajih; in kadar so v negotovosti, se po načelu manjšega tveganja čedalje pogosteje odločajo za rabo večinskega jezika, to pa seveda pelje v jezikovno oziroma narodno izgubo. Za ohranitev in razvoj njihove materinščine sta nujni naklonjenost in pomoč večinske skupnosti v isti državi ter tesna kulturna povezanost z narodno matico v drugi državi.

Zaradi prevlade nacionalističnih in imperialističnih nazorov v preteklosti je bilo upanje na tako reševanje težav slepilo; manjšina je bila pojmovana kot nujno zlo, zato je skušala večinska skupnost njene pripadnike načrtno in pogosto tudi nasilno pripraviti do tega, da bi se odpovedali svoji materinščini in se asimilirali. Pomembno vlogo v teh pritiskih so imele državne ustanove (npr. uradi in šole), kajti državnemu uradništvu je še posebej ustrezal model »ena država — en jezik — en narod«. Tako so številne manjšine v posameznih državah izginile ali pa se je število njihovih pripadnikov bistveno zmanjšalo. Zaradi naraščajoče veljave demokratičnih idealov v sodobnih družbah in zaradi priporočil mednarodnih teles (deklaracije OZN, helsinška listina ipd.) so primeri odkritega pritiska na manjšinske jezike danes redkejši, toda današnji družbeni procesi in način življenja (selitve, urbanizacija, množična občila, splošno prevladovanje makrostrukture nad mikrostrukuro) po drugi strani ponujajo zadosti priložnosti za prikrite pritiske na posameznika in celo za manipulacijo z javnim mnenjem o teh vprašanjih (npr. s tako zlaganimi pojmovnimi konstrukti, kot so »naravna asimilacija« ali »pravica do asimilacije«, kar zveni zelo demokratično in človekoljubno). Po državah, kjer so se večinske skupnosti oziroma njihove vladajoče politične sile načelno vendarle odločile za pomoč jezikovnim manjšinam — med take države spada Jugoslavija, v zadnjem času pa vse bolj tudi Madžarska — skušajo to pomoč urediti z zakonskimi predpisi in političnimi akcijami.

1.0.1 Širši javnosti je bolj malo znano, da na skrajnem zahodu LR Madžarske na slabih 100 km² površine v kotu med avstrijsko in jugoslovansko državno mejo pri mestu Monošter strnjeno živi več tisoč Slovencev, avtohtonih pripadnikov enega izmed južnoslovanskih narodov. (Vsa njihova naselja spadajo v tisti del Železne županije, ki ga imenujemo Porabje/Rábavidék.) Njihovi krajevni govori pripadajo slovenskemu prekmurskemu narečju, obsegajočemu tudi sosednje govore na drugi strani madžarsko-jugoslovanske meje. O teh govorih ter o drugi duhovni in tvorni dediščini porabskih Slovencev so marsikaj napisali nekateri slovenski in madžarski jezikoslovci, etnologi, zgodovinarji in drugi¹. Pričujoči sestavek se po eni strani navezuje na njihova

¹ Za splošni razgled po problematiki slovenskega Porabja naj naštejemo nekaj enot iz novejšje bibliografije: J. Csaba, Kereszt alaku varázsjelek alkalmazása a vendeknél, Néprajzi Közlemények 1956/I, 102—109. — C. Károly, Nekaj geografskih in demograf-

dognanja, po drugi strani pa se opira na nove podatke, zbrane pri terenskem opazovanju v okviru skupne madžarsko-slovenske raziskave septembra 1984 v Porabju, posebno v vasi Gornji Senik/Felsősözlök.²

1.0.2 Na Gornjem Seniku so osnovna šola, vrtec, dve trgovini, pošta, ambulanta, kulturni dom, župnijska cerkev, mlin, zadružna postaja, vojašnica, dve gostilni in krajevni urad. Z občinskim in okrajnim središčem (Dolnji Senik, Monošter) je vas povezana z asfaltno cesto; dosti ljudi se vsak dan z rednimi avtobusi vozi v službo ali v srednjo šolo v Monošter in sosednje madžarske kraje. Vsi Slovenci na Gornjem Seniku so dvojezični, nekateri celo trojezični (slovensko-madžarsko-nemško). Domača družina in vse omenjene ustanove in zveze sestavljajo okvir za najrazličnejše govorne položaje, zato je raziskovanje življenja v tej vaški skupnosti lepa priložnost za oblikovanje in preverjanje sociolingvističnih in psiholingvističnih modelov ter za zanimive primerjave z razmerami po drugih dvojezičnih skupnostih.³

1.1.1 Številni porabski Slovenci so bili sicer dvojezični že v starejših obdobjih (npr. v drugi polovici 19. stol.), toda govorni položaji za rabo njihovega drugega jezika (madžarščine) so bili takrat maloštevilni ter družbeno in zemljepisno natančno določeni, omejeni predvsem na redke stike s civilno oblastjo in z gospodarji madžarskih veleposestev, kamor so porabski Slovenci odhajali na sezonsko delo. Njihova materinščina (slovenščina) se je v prometno odmaknjenih in gospodarsko neprivlačnih porabskih vaseh uspešno ohranjala, saj se je sporazumevanje članov tradicionalne agrarne družbe (tudi o življenjsko pomembnih zadevah) večinoma uresničevalo v okviru domače družine, gotovo pa skoraj v celoti v mejah domače vasi. Z madžarščino (in nemščino) so se seznanjali razmeroma redko in pozno (npr. na sezonskem delu), potem ko so že premogli trdno znanje materinščine. Družbene spremembe so bile razmeroma počasne, vrste govornih položajev maloštevilne in nezahtevne, tako da jih je bilo mogoče skoraj vse obvladati z narečjem. V cerkvi se je poleg latinščine uporabljala pokrajinska, močno narečju približana varianta

skih posebnosti Őrséga in s Slovenci poseljene pokrajine, ki mejita na Jugoslavijo, *Geographica Slovenica* 2, (1973), Maribor, 194–201. — *H. Fodor*, Iz zgodovine porabskih Slovencev, *Kronika XII* (1964), Ljubljana, 1–8. — *G. Géfin*, *Aszombathelyj egyházmegye története*, Szombathely, 1929, 2. zv. — *E. Glanc*, Mi Slovenci, *Narodni kalendar* 1970, Budapest, 1970. — *P. Király*, *Beiträge zur slowenischen Mundart in Ungarn*, *Hungaro-Slavica* 1978, 125–140. — *L. Kósa-A. Filep*, *Vendvidék, A magyar nép táji-történeti tagolódása*, Budapest, 1978. — *M. Kozar-Mukič*, A magyarországi szlovének néprajzi vizsgálatának mai helyzete és eredményeinek összességé, A II, Békéscsaba nemzetiségi néprajzi nemzetiségkutató konferencia előadása, 3, Budapest-Békéscsaba, 1981, 559–565. — *N. Kurel*, Pust (»Fasenek«) v Porabju, *Etnografija južnih Slavena u Madarskoj* 2 (1977), Budimpešta, 52–61. — *T. Logar*, Govor Slovencev v Porabju na Madžarskem, X. seminar slovenskega jezika, književnosti in kulture, Ljubljana, 1978, 53–57. — *V. Novak*, Etnološki spisi o porabskih Slovencih v madžarščini, *Etnografija južnih Slavena u Madarskoj* II (1977), Budimpešta, 37–51. — *J. Varga*, Nekaj dodatnih in novejših podatkov o markovski župniji, *Stopinje* 1981 (M. Sobota), 97–105. — Obsežnejša bibliografija je natisnjena v knjigi *F. Mukič-M. Kozar*, *Slovensko Porabje*, Celje 1982, 117–122.

² Terensko delo so večinoma opravili sodelavci Inštituta za narodnostna vprašanja iz Ljubljane in knjižnice Gorki iz Budimpešte. Ker zbrani podatki še niso dokončno obdelani, je veljavnost tu podanih števil približna oziroma časna.

³ Pri omenjeni madžarsko-slovenski raziskavi gre za primerjavo z razmerami v prekmurski vasi Dobrovnik/Dobronak na jugoslovanski strani meje, kjer živi madžarska narodna manjšina.

knjižne slovenščine. Stik s širšim slovenskim zaledjem na jugozahodu je bil neoviran: današnja državna meja je bila zarisana šele s trianonsko pogodbo po prvi svetovni vojni in je bila do druge svetovne vojne precej odprta; tudi starejše cerkvenoupravne meje so slovensko Porabje obravnavale kot druge kraje slovenskega Prekmurja.

Tako so bile do zadnje četrtine 19. stoletja potujčevalnemu pritisku močnejše izpostavljene samo tiste slovenske vasi, ki so bile na skrajnem robu slovenskega poselitvenega območja, v neposrednem stiku z madžarsko in nemško sosesčino na severu in na vzhodu (npr. Čretnik, Vrbeno, Farkašovci, pozneje tudi Dolnji Senik in Slovenska vas).⁴ Zaradi visoke rodnosti se število prebivalcev kljub odseljivanju (npr. v Ameriko) ni manjšalo, temveč je celo naraščalo.⁵ Ko je bila vpeljana obvezna šola, je bil njen odtujevalni vpliv vsaj spočetka minimalen, saj je bila kratkotrajna, poleg tega pa po zakonu iz leta 1868 madžarščina na manjšinskih ljudskih šolah ni bila obvezna niti kot učni predmet niti kot učni jezik; učenci za njejo učenje tudi niso bili posebno motivirani, ker je bilo pridobljeno šolsko znanje madžarščine zanje malo uporabno — bolj so ga potrebovali samo tisti redki otroci, ki so šli v nadaljnje šolanje na višje in meščanske šole ali na učiteljišča. Čeprav je v praksi kmalu prišlo do protizakonitih poskusov obveznega predpisovanja madžarščine tudi v ljudskih šolah,⁶ pa se učencev to še dolgo ni bistveno prijelo: po podatkih iz naše ankete leta 1984 so učenci na gornjeseniški šoli še celo več let po drugi svetovni vojni govorili med seboj samo po slovensko (šepet med poukom, pogovori med odmorom ipd.).

1.1.2 Čeprav ne smemo podcenjevati dela nekaterih izobražencev (predvsem duhovnikov)⁷, ki so že v 19. stol. imeli in izražali popolnoma izoblikovano slovensko jezikovno in narodno zavest ter med ljudmi širili slovenski tisk, bi bilo po vsem povedanem težko trditi, da se je slovenščina kot materinščina ohranjala predvsem zaradi kake izrazite narodnopropropagandne dejavnosti porabskih laičnih kulturnih delavcev. Njeno ohranjanje je temeljilo na dosti bolj prozaični, vendar za tiste čase pomembni »strategiji«: na tradicionalnem načinu vsakdanjega vaškega življenja (vštevši poudarjeno vlogo cerkve v njem) in na sorazmerni avtarkičnosti njegove materialne revščine. To je postalo očitno že kmalu po prvi, še bolj pa po drugi svetovni vojni: ko sta se omenjena ohranjevalna dejavnika zaradi družbenih sprememb in neslutenege tehničnega razvoja zamajala in bi ju bilo treba nadomestiti z novo »strategijo« za popolnoma nove razmere, se je izkazalo, da je narodna zavest med porabskimi Slovenci še zelo slabo razvita, da so v novi madžarski državi brez ustrezne »strategije« in skoraj brez izobražencev, ki bi jim jo morda utegnili izoblikovati; zato so bili podvrženi nagli, čeprav večino-

⁴ Gl. V. Novak, Slovenci v Porabju — del nas, Stopinje (M. Sobota) 1984, 32—44, posebno 42—44.

⁵ I. Olas, Krajevna imena in populacijski razvoj v slovenskem Porabju, Poročilo o I. fazi raziskovalnega dela članov katedre za geografijo Pedagoške akademije Maribor v Porabju na Madžarskem, Maribor, 1983.

⁶ I. Škafar, Gradivo k zgodovini uvedbe madžarščine v slovenske ljudske šole v Prekmurju, Časopis za zgodovino in narodopisje 1978, 100—114.

⁷ Najvidnejši med njimi je bil Jožef Košič (1788—1867); gl. V. Novak, Jožef Košič, prekmurski pisatelj, Razprave SAZU III, 2. razred, 1958, str. 233—278.

ma nenasilni madžarizaciji. Ta proces je pripeljal do alarmatnega stanja, ki ga odsevajo podatki ljudskih štetij, potrjuje pa naše opazovanje leta 1984.

1.2.0 Gornji Senik je največja slovenska vas v Porabju. Po uradni statistiki iz leta 1930 je imel 1489 prebivalcev, od tega 1480 (torej več kakor 99 %) Slovencev. Po drugih porabskih vaseh je bila narodnostna oziroma jezikovna sestava podobna (po nekaterih celo 100-odstotno slovenska), v njih je tedaj živelo 4238 Slovencev (pri tem niso všteti tisti Slovenci, ki so živeli v Monoštru in po drugih krajih v notranjosti Madžarske). Novejše uradne statistike o narodnostni pripadnosti prebivalstva po posameznih naseljih žal ne govorijo, kljub temu pa je očitno naglo upadanje števila ljudi, ki se še izrekajo za Slovence ali vsaj za slovenščino kot materni jezik⁸: po popisu iz leta 1980 se je v vsej Železni županiji (če torej upoštevamo Monošter, Szombathely in druge kraje zunaj slovenskega Porabja) izreklo za slovenščino kot svoj materni jezik samo 2764 ljudi, za slovensko narodno pripadnost pa celo samo 1565 — torej le malo več, kakor jih je leta 1930 imela že sama vas Gornji Senik. Res je sicer, da je v večini porabskih vasi po drugi svetovni vojni opaziti splošno upadanje števila prebivalcev zaradi povečanega odseljevanja v mesta in manjšanja rodnosti (na Gornjem Seniku je bilo npr. leta 1960 še 1321 ljudi, leta 1980 pa samo še 1003),⁹ toda število deklariranih Slovencev oziroma ljudi s slovenskim maternim jezikom upada še dosti hitreje kakor število celotnega prebivalstva, zato te številke potrebujejo dodatno pojasnjevanje.

1.2.1 Prva izmed mogočih (v našem primeru ugodnejših) razlag bi bila, da omenjene številke ne odsevajo dejanskega stanja, bodisi da bi jih bili povzročili politični in drugi neposredni pritiski v času popisovanja bodisi računске napake v statistiki ipd. Vendar za tako hipotezo nimamo nobene realne podlage, nobenega podatka ali namiga. Druga razlaga računa s posledicami asimilacije. V nadaljevanju bom skušal razkriti model, po katerem to poteka, ter ga potrditi z nekaterimi številčnimi in opisnimi podatki.

1.2.2 Slovenščina se na Gornjem Seniku skoraj v vseh govornih položajih naglo umika madžarščini. O tem se lahko že naključni popotnik eksaktno (in mogoče nekoliko simbolično) prepriča, če obiše gornjeseniško pokopališče. Starejši nagrobniki imajo večinoma slovenske napise, na mlajših prevladuje madžarščina; med nagrobniki, postavljenimi v zadnjih desetih letih, ni niti enega s slovenskim napisom.¹⁰

1.2.2.1 Med živimi ljudmi je prodiranje madžarščine najbolj opazno pri mladini. Gornjeseniški otroci se danes madžarščine naučijo, ko pridejo v vrtec, z njo pa se večinoma že pred tem dobro seznanijo doma, npr. pri gledanju televizije, v zelo mladih družinah tudi pri poslušanju nekaterih pogovorov med starši oziroma sploh med sorodniki. Že v vrtcu — prvi uradni

⁸ Statistična razlika med kategorijama »narodnost« in »materni jezik« je tolikšna, da bi bila že sama potrebna posebnega pojasnila; gre za pešanje ali za nerazvitost narodne zavesti?

⁹ L. Olas, Krajevna imena in populacijski razvoj v slovenskem Porabju, 11.

¹⁰ Nekateri pravijo, da zato, ker noben kamnosek na Madžarskem ne zna slovenščine (najbližjega imajo v Körmendu). Toda ta razlaga je neprepričljiva, saj bi kamnosek lahko klesal v vsakem jeziku, tudi če ga ne bi razumel — seveda pa bi mu moral naročnik besedilo poprej razločno napisati na papir.

ustanovi, s katero se srečajo — se med seboj in z odraslimi pogovarjajo skoraj samo po madžarsko. V vrtcu znajo slovenščino samo nekatere vzgojiteljice oz. varuške, čeprav je splošno znano, da skoraj vsi otroci prihajajo iz slovenskih družin; v slovenščini imajo le kakšne dve uri tedenskega vzgojnega programa, vse drugo je v madžarščini. Otroci zato v madžarščini lepo napredujejo, njihova slovenska govorica pa ostaja na narečni ravni (omejeni kod) in sploh zakrni, tako da so npr. petletni otroci pri poskusu zelo slabo razumeli preprosto pravljico v knjižni slovenščini (Kako si je miška raztrgala trebuh). Zaostajanje slovenske jezikovne zmožnosti je posebno močno v številnih primerih, ko starši v svoji želji, da bi njihov otrok v vrtcu in pozneje čim bolj uspeval in da ne bi imel težav pri sporazumevanju ali pri spremljanju pouka (tudi nekateri učitelji v osnovni šoli — celo v prvem razredu — znajo samo madžarsko), začnejo z otrokom doma že zgodaj govoriti večinoma po madžarsko. Otrok se tako kmalu bolje in lažje izraža po madžarsko kakor po slovensko, zato za svoje sporazumevanje odtlej raje izbira madžarščino (kadar je izbira odvisna od njega).

Na osnovnošolski stopnji se vsi učenci najprej opismenijo v madžarščini. Šele pozneje pride na vrsto slovensko pisanje in branje. Znanje madžarščine se bogati in osmišlja pri vseh šolskih predmetih (učni jezik je madžarščina) in pri neoficialnih pogovorih med učitelji in učenci (tudi če je učitelj Slovenec), zunaj šole pa se v učencih krepi ob spremljanju množičnih občil in skoraj vsega javnega sporazumevanja; zato se ta jezik dokončno utrdi kot jezik skoraj vsega medsebojnega sporazumevanja učencev. Slovenščina se je v šolskem letu 1984/85 poučevala samo kot učni predmet s tremi do štirimi urami tedensko (poprej dolga leta še tega ni bilo, zdaj pa je status materinščine učencev glede števila ur zelo blizu statusu tujega jezika); v pisni obliki je bila opazna v nekaj napisih (deloma dvojezičnih), časopisnih izrezkih ipd. po šolskih hodnikih in v nekaterih učilnicah, zastopana pa je tudi v šolski knjižnici (vendar voditeljica šolske knjižnice ne zna slovenščine, zato je vprašanje, kako ureja slovenski del fonda in kako svetuje učencem). To je seveda dosti premalo za obvladanje knjižnega jezika, posebno ker učenci nimajo zadostne podlage iz predšolske dobe in ker se zunaj šole skoraj nikoli ne srečajo s knjižno slovenščino (prim. odstavek 1.3.2.1).

V srednji šoli slovenščina ne nastopa niti kot učni predmet (druge narodnosti na Madžarskem imajo gimnazije v svojem jeziku), poleg tega pa učenci tedaj izgubijo možnost vsakdanjega praktičnega stika z njo, saj so vse poklicne in srednje šole zunaj dvojezičnega ozemlja (v Monostru, Szombathelyu idr.) in nekateri mladi cele tedne ali mesece živijo tudi v prostem času v popolnoma madžarskem okolju. Na monostrski gimnaziji se slovenščina goji fakultativno (v krožku, ne kot šolski predmet), na pedagoški akademiji v Szombathelyu pa imajo slovenistično katedro; učinek dela v krožku je majhen, ker se ga udeležuje zelo malo učencev, o učinku katedre pa lahko sklepamo po tem, da se njeni diplomanti (tudi učitelji v Porabju) celo med seboj pogovarjajo večinoma po madžarsko. Temu se ne smemo čuditi, saj z izobraževanjem na višješolski stopnji pač ni mogoče nadomestiti primanjkljavev v znanju in navadah celih generacij, ki so bile deležne opisane jezikovne vzgoje v družini, vrtcu, osnovni in srednji šoli. Ker se učenci ne morejo naučiti niti toliko knjižne slovenščine, da bi ob koncu osnovne šole lahko brez večjih težav spremljali slovenske radijske ali televizijske oddaje ter nestrokovno

časopisje¹¹, in ker kmalu uvidijo, da pri sporazumevanju v večini govornih položajev (posebno na delovnem mestu, zaradi gospodarske nerazvitosti Porabja skoraj gotovo zunaj dvojezičnega območja) ne bodo s slovenščino ničesar opravili, nimajo prave spodbude za njeno učenje in ohranjanje; njeno rabo opuščajo celo v tistih položajih, kjer bi še zadoščalo domače narečje. Tudi na vprašanja v slovenščini nekateri raje odgovarjajo po madžarsko; če staršem ali drugim odraslim to pozneje ni všeč in jih opominjajo, otroci to težko razumejo, saj so poprej prav starši poleg vrta in šole pospeševali njihov prehod od slovenščine k madžarščini. Ta nesporazum se ponekod že razrašča v medgeneracijski spor, pri katerem pride v pojmovanju mladega človeka do polarizacije in identifikacije tegale tipa: »slovenščina = starejša generacija = odmiranje = neuspešnost = preteklost; madžarščina = mladina = življenje = uspešnost = prihodnost!« Izid takega konflikta je že zaradi bioloških zakonitosti lahko napovedljiv.

1.2.2.2 Sicer pa je raba slovenščine tudi pri odraslih omejena predvsem na zasebno območje. Na roditeljskih sestankih v šoli, na sestankih političnih organizacij v vasi, na občinih zborih društev ipd. se govori skoraj samo madžarsko, tudi če je udeležba 100-odstotno slovenska. Pisno uradovanje (prošnje na občino, vabila ipd.) poteka celo pri najstarejših ljudeh samo v madžarščini, slovenščina pa je tudi pri ustnem uradovanju redka. Tudi odrasli berejo (če sploh kaj berejo) skoraj samo madžarske knjige in časopise (med slovenskimi knjigami sta po hišah pogostna samo molitvenik in koledar; pri anketiranju smo v vasi odkrili okrog dvajset madžarskih časopisnih naslovov in samo tri slovenske),¹² gledajo skoraj samo madžarsko in avstrijsko televizijo (nekateri zaradi hribovitega terena težko ujamejo ljubljanski televizijski signal).

1.2.3.1 Skratka, današnji jezikovni položaj na Gornjem Seniku (in v slovenskem Porabju sploh) je poseben tip enostranske diglosije (dvojezičja). To je vrsta bilingvizma (dvojezičnosti), pri kateri pripadniki slovenske narodnosti obvladajo svoj jezik samo na narečni ravni, za sporazumevalne priložnosti, ki terjajo višjo jezikovno raven, pa uporabljajo knjižno madžarščino; sicer redki pripadniki madžarske narodnosti, ki so se naselili med porabskimi Slovenci, pa skoraj brez izjeme obvladajo samo madžarščino (vendar to v vsej njeni zvrstnosti). To seveda pomeni, da Slovenci že v celi vrsti govornih položajev, s katerimi se danes srečujejo v domačem kraju in njegovi bližnji okolici, ne uporabljajo in ne morejo uporabljati materinščine — včasih zato, ker jih madžarski sobesedniki ne razumejo, velikokrat pa zato, ker z narečjem, podedovanim iz tradicionalne agrarne družbe, niso kos številnim novim govornim

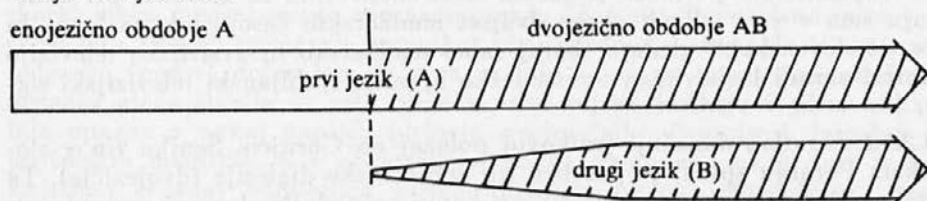
¹¹ Pri posebnem testu so učenci višjih razredov osnovne šole Gornji Senik imeli težave celo z branjem datuma v slovenščini (čuti se, da se matematiko učijo samo po madžarsko), slabo so poznali slovenska imena sosednjih vasi s slovenskim prebivalstvom, niso znali v knjižno slovenščino prevesti niti tako preprostih in pogostnih stavkov, kot je npr. *Hány kilométerre van Lenti?* ali pa niso razumeli slovenskih stavkov, kakršen je npr. *Ali naj odprem kovček?*

¹² Kako široka izbira branja v madžarščini se vaščanom ponuja, naj ponazorimo z nekaj časopisnimi naslovi: *Vas Népe, Szabad Föld, Képes Ujság, Magyar Hirlap, Uj Ember, Népszabadság, Auto-motor, Magyarország, Képes Sport, Rakéta, Textilmunkás, Szovietunió, Családi Lap* idr. V slovenščini imajo samo *Ljudski list* (gl. odstavek 1.3.1.2), *Vestnik iz Murske Sobote* (videli smo ga samo v učiteljski zbornici na šoli) in *Družino* (verski list, videli smo ga samo v župnišču).

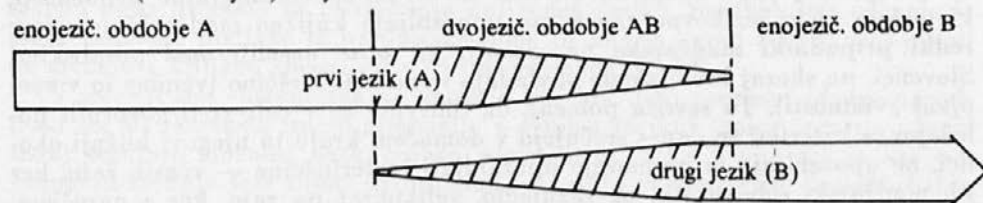
nim položajem. Družina in vas kot temeljni sporazumevalni skupnosti sta izgubili prvenstvo tako glede količine kakor tudi glede pomembnosti ustvarjenih sporočil. Porabski Slovenci se novemu načinu življenja in s tem novim vrstam govornih položajev ne morejo izmakniti, kajti nekdanja avtarkičnost v sodobni družbi ni več mogoča; toda ti govorni položaji zaradi svoje kompleksnosti, prestižnosti in neagrarnе tematike terjajo rabo knjižnega jezika (razvitega koda); ker človek v šoli in družbenem okolju ni prejel zadosti znanja knjižne slovenščine, mora v takih položajih pač seči po tistem knjižnem jeziku, iz katerega je v šoli prejel zadosti znanja — po knjižni madžarščini (tudi če sporoča slovenskemu naslovniku). Samo ta jezik obvlada tako dobro, da v njem brez težav sledi vsem svojim izraznim potrebam (strokovno izrazje, abstrakcije, povečana pogostnost zapletenih skladenjskih zvez idr.), povezanim z novostmi, ki jih na človeka siplje nagli družbeni, gospodarski, znanstveni, tehnični in vsakršni drug razvoj v zadnji polovici dvajsetega stoletja.

1.2.3.2 Znano je, da dvojezičje ni posebno stanovit in trajen jezikovni položaj, temveč je največkrat samo vmesna, začasna stopnja poteka, v katerem prebivalstvo določenega zemljepisnega območja ali pripadniki določene družbene plasti hitreje ali počasneje preidejo od enojezičnosti s prvotnim (maternim) jezikom v novo enojezičnost z drugotnim (prevzetim) jezikom. Shematično:

Trajna dvojezičnost:

Prehodna (asimilacijska) dvojezičnost:

Mlajši rodovi porabskih Slovencev danes po tej shemi že vstopajo v tretje (zadnje) obdobje: postajajo (madžarsko) enojezični ali pa so v njihovi zavesti meje med govornimi položaji za rabo materinščine in govornimi položaji za rabo madžarščine že močno popustile. Njihov glavni jezik je madžarščina. Medtem ko se pripadniki starejšega in večinoma tudi srednjega rodu — če je izbira jezika odvisna od njih — med seboj na cesti, v trgovini, gostilni, v avtobusu ipd. navadno še pogovarjajo po slovensko (nekateri najstarejši celo na občinskem uradu, če tam med uradniki najdejo sobesednika, za katerega vedo, da zna slovenščino), pa sporazumevanje med mlajšimi tudi v naštetih položajih (seveda pa tudi v drugih, npr. na sestankih in zabavah v mladinskem klubu, na športnih srečanjih ipd.) poteka praviloma v madžarščini. Nekateri

med njimi se o slovenščini in o narodnostnih zadevah sploh nočejo več pogovarjati (v zvezi s tem smo imeli pri anketiranju nekaj nepredvidenih težav), drugi v nasprotju z mnenjem starejšega rodu menijo, da dvojezičnost ni pomembna, češ da človeku zadošča tudi znanje enega jezika — seveda madžarskega. Slovenščina pri mladih nima več zagotovljene rabe niti v intimnih družinskih zadevah, popolnoma pa izgine v mlajših narodnostno mešanih zakonih (teh je čedalje več), čeprav bi bilo po mnenju skoraj vseh anketirancev prav, da bi otroci iz takih zakonov znali oba jezika.

1.2.3.3 Edini »rezervat«, kjer se na Gornjem Seniku tudi mladi ljudje še danes redno izražajo po slovensko, je cerkev (seveda pa mladi danes ne hodijo vsi v cerkev), in sicer po zaslugi 85-letnega župnika,¹³ ki vztraja pri večstoletnem jezikovnem izročilu in ga tudi sam razvija; dokler ljudje ne obvladajo knjižne slovenščine, je njegovo vztrajanje pri narečju v cerkvi upravičeno.¹⁴

1.2.3.4 Če na vse to pogledamo še iz ožjega jezikoslovnega zornega kota, moramo opozoriti na naraščanje števila madžarskih interferenc v porabski slovenščini. To naraščanje nas spričo doslej povedanega ne more presenetiti, treba pa je poudariti, da se tako povečujejo razločki med tem narečjem in drugimi slovenskimi narečji, hkrati pa tudi težave drugih porabskih Slovencev pri učenju knjižne slovenščine.

1.3.0 Zbrani podatki ne dopuščajo trditve, da je madžarska uradna politika do slovenske manjšine v Porabju v zadnjih desetletjih sama tvorno usmerjala prikazani asimilacijski potek in da ga neposredno, aktivno ali celo nasilno pospešuje.¹⁵ Gre bolj za splošne procese, ki se dogajajo v celotni sodobni madžarski družbi (deagrarizacija, preseljevanje, razvoj šolstva, razmah množičnih občil idr.), ki pa v opisanih posebnih okoliščinah pripeljejo do na pogled ne posebej načrtovanih (a dobro opaznih in za strokovnjake vendarle napovedljivih) škodljivih stranskih učinkov. Uradni dejavniki so bili do teh učinkov predolgo pasivni ali pa so nanje reagirali samo na simbolični, deklarativni ravni. Manjšinska skupnost sama spričo svoje maloštevilnosti in utujenosti niti materialno niti organizacijsko-politično ni zmožna izoblikovati učinkovitih nevtralizacijskih mehanizmov, ki bi preprečevali za ohranjanje materinščine negativne avtomatizme splošnih družbenih procesov (socialna uspešnost = narodna/jezikovna odtujitev). Ne bi pa bilo prav, če bi ob sedanjih temačnih podobi jezikovnega položaja na Gornjem Seniku (in deloma še temačnejši po drugih slovenskih porabskih vaseh) zamolčali nekaj novejših podatkov, ki govorijo vsaj o poskusih oblikovanja nevtralizacijskih mehanizmov — ob podpori večinskega naroda.

¹³ L. Kozar, Janoš Kühar — osemdesetletnik, Stopinje 1982, 154—158.

¹⁴ Da v današnjih porabskih razmerah niti sijajno večstoletno izročilo slovenščine v cerkvi ne pomeni poročstva za nadaljevanje pri mladini, se je leta 1982 pokazalo v Števanovcih, Gornjemu Seniku sosednji slovenski župniji: po smrti prejšnjega župnika, ki je še ohranjal slovenščino, čeprav sam ni bil Slovenec, je mladi duhovnik slovenskega rodu zaradi hudega pritiska skupnice mlajših, na pol madžariziranih ljudi hitro opustil slovenščino v cerkvi in tako odpravil njen zadnji »rezervat« v tem kraju.

¹⁵ Za ohranitev in utrditev splošnega zaupanja ljudi v dobrohotnost te politike pa bi bilo vendarle koristno, če bi se razkrila odgovornost za posamezne incidente, ki med porabske Slovence vnašajo nemir in jim jemljejo voljo do vztrajanja pri svoji kulturni identiteti. Tak incident je bila npr. zablembo (in delno uničenje) zasebne etnografske zbirke v Števanovcih leta 1983 in njena preselitev v Szombathely (50 kilometrov daleč od slovenskega Porabja), kjer je Slovincem dosti teže dostopna; ljudje take ukrepe občutijo kot »zisesavanje« njihove kulturne dediščine.

1.3.1.1 Pred nekaj leti (1980) so po slovenskih vaseh postavili dvojezične krajevne napise. Na Gornjem Seniku so danes dvojezični napisi na krajevnih tablah, na šoli, vrtcu, gostilni, trgovini, zdravstvenem in kulturnem domu.

1.3.1.2 Pomembni so poskusi za uveljavljanje slovenščine v družbenem obveščanju. Nekateri vaščani imajo naročen tednik Narodne novine — Ljudski list, glasilo organizacije Demokratična zveza južnih Slovanov na Madžarskem. Njegovo razmeroma majhno razširjenost med ljudmi lahko pripišemo več vzrokom: do nedavnega je bila v slovenščini napisana samo četrtnina zadnje (osme) strani, vse drugo je bilo v srbohrvaščini; zdaj ima slovenščina sicer celo stran, toda ta stran je zaradi pomanjkanja sodelavcev, oddaljenosti uredništva od domačega terena (list izhaja v Budimpešti) in drugih vzrokov za porabske Slovence pogosto premalo zanimiva in aktualna (premalo piše o zadevah, ki ljudi tod res prizadevajo — tako npr. ni pisala niti o takem usodnem dogodku, kot je bila omenjena odprava slovenščine v števanovski cerkvi), jezikovno pa pretežka, posebno če pomislimo, da ljudje zelo slabo obvladajo knjižno slovenščino¹⁶. — Leto 1986 porabskim Slovencem prvič prinaša novo redno publikacijo — Ljudski koledar (deloma v narečju). Doslej je Demokratična zveza južnih Slovanov na Madžarskem izdajala skupni Narodni koledar, v katerem je popolnoma prevladovalo besedilo v srbohrvaščini (»slovenske« strani so bile pogosto napolnjene predvsem s fotografijami). — Posebno starejši ljudje radi poslušajo slovenske radijske oddaje iz studia Győr, kajti te oddaje so deloma v narečju in jih ljudje dobro razumejo, poleg tega pa so vsebinsko živahne in glasbeno mikavno opremljene; žal so časovno zelo utesnjene — enkrat tedensko po pol ure (do nedavnega celo samo po četrte ure).

1.3.1.3 V gornjeseniškem kulturnem domu se na proslavah in podobnih prireditvah sliši tudi slovenščina (recitacije, petje). Pred nekaj leti so v domu z velikim uspehom predvajali neki slovenski film (vsi drugi filmi — tedenske predstave — so v madžarščini). V domu vadi in nastopa mešani pevski zbor; pojejo slovenske pesmi, vendar je sporazumevalni jezik na vajah zdaj madžarski, ker zborovodkinja ne zna slovenščine. Člani gornjeseniškega pevskega zbora so že večkrat gostovali v Jugoslaviji, leta 1984 jim je bilo celo omogočeno, da so se skupaj z drugimi porabskimi kulturnimi skupinami predstavili v Cankarjevem domu v Ljubljani (podobno kakor že pred njimi slovenske kulturne skupine iz Italije in Avstrije). Za ohranjanje jezika in za občutek kulturne povezanosti z narodno matico so gotovo zelo pomembna tudi občasna gostovanja slovenskih skupin iz Jugoslavije na Gornjem Seniku. Vendar je vseh takih stikov zelo malo — predvsem zaradi omejitev glede gibanja oseb v obmejnem območju (vojaška cona) in glede števila dovoljenih letnih prehodov, posebno pa zaradi prometne oddaljenosti: leta 1956 je Madžarska zaprla mednarodni mejni prehod pri Martinju in tako morajo porabski Slo-

¹⁶ Jezikovno kakovost oziroma razumljivost slovenskih besedil v Ljudskem listu in v oddajah radia Győr bi bilo mogoče izboljšati, ne da bi se povečal delež narečja v njih. Tudi na ravni knjižnega jezika je mogoče najti bolj in manj razumljive besede, bolj in manj težavne skladišne vzorce; posebno pri prevajanju in povzemanju člankov iz madžarsko pisanih virov bi se bilo treba bolj zavzemati za izbiro lažjih, razumljivejših izraznih možnosti knjižne slovenščine. — Kakovost slovenskih radijskih oddaj bi se gotovo povečala, če bi novinar, ki jih pripravlja, imel za to nalogo več časa: zdaj mora več kakor 90 % svojega delovnega časa nameniti pripravljanju madžarskega programa radia Győr.

venci, če želijo priti v Slovenijo, potovati 50 kilometrov po ovinkasti cesti do Hodoša, enega izmed kar dveh mednarodnih mejnih prehodov, ki jih ima za stik s svojo matico na voljo madžarska manjšina v Sloveniji.

1.3.1.4 V okviru madžarsko-jugoslovanskega meddržavnega sodelovanja je porabskim Slovencem odprta tudi možnost študija (s štipendijo) na ljubljanski univerzi. Ta možnost pa doslej ni dala takih lepih rezultatov, kakor se je od nje pričakovalo; ker imajo kandidati, ki pridejo v Ljubljano, tako šibko znanje knjižne slovenščine, da večinoma ne morejo slediti univerzitetnim predavanjem, nekateri izgubijo leto ali dve, preden zadosti obvladajo jezik, drugi pa iz obupa opustijo študij in se vrnejo na Madžarsko. Najvztrajnejši med njimi so vendarle uspešno diplomirali, a so imeli potem težave pri iskanju službe: večkrat je niso dobili tam, kjer bi bilo njihovo znanje najučinkoviteje izrabljeno, tj. v samem slovenskem Porabju, temveč so bili — kakor večina drugih slovenskih izobražencev — »izsesani« iz dvojezičnega območja v notranjost Madžarske.

1.3.2 Prikazano prizadevanje in poskusi za ohranitev slovenskega materne jezika v Porabju pa vse doslej seveda niso mogli ustaviti madžariziranja. Videti je, da sta gospodarska moč in kulturna samozavest slovenske manjšine zaradi dolgotrajnega izčrpavanja zelo izpodkopani in razkrojeni¹⁷ ter da zato številni porabski Slovenci ne morejo, ne znajo ali celo ne želijo več uveljavljati niti tistih možnosti in jezikovnih pravic, ki jim jih zagotavlja madžarska država in ki so danes nekaj večje kakor npr. pred 30 leti. O njih med drugim govorijo madžarska ustava, kongresne listine madžarske partije, programi županijske komisije za manjšinska vprašanja idr., toda slovensko manjšino v Porabju in njeno »vlogo mostu« med slovenskim in madžarskim narodom lahko rešijo samo odločni in hitri ukrepi v praksi. Iz dosedanjih obravnav tega vprašanja na političnih in strokovnih srečanjih ter iz tukajšnje razčlembे bi bilo mogoče povzeti nekaj predlogov.

1.3.2.1 (1) Okrepitev znanja knjižne slovenščine. Doseči bi ga bilo mogoče bodisi z močnim povečanjem števila slovenskih ur v vrtcu in v šoli ali pa z odločnim prehodom na model dvojezičnega vrtca in šole (tak model se že tretje desetletje uveljavlja in izpopolnjuje na nekaterih območjih v SR Sloveniji, kjer živi madžarska narodna manjšina, letos pa ga poskusno vpeljujejo pri nekaterih predmetih na treh porabskih osnovnih šolah). Tako šolo bi bilo treba razvijati predvsem na samem dvojezičnem ozemlju, ne pa npr. v Monoštru, kjer se učenci po pouku lahko gibljejo skoraj samo v madžarskem okolju. — Pri opismenjevanju v prvem razredu mora imeti časovno prednost materni jezik. Posebno v vrtcu bi bilo treba ob bistvenem povečanju deleža slovenščine paziti na načelo postopnosti in načrtnosti pri prehajanju od narečja h knjižni slovenščini.

(2) Zmanjšanje dnevne in tedenske selitve (v službo v Monošter in sosednje madžarske kraje) ter stalnega odseljavanja mladih ljudi iz Porabja. V slovenskem Porabju ni zdaj nobenega industrijskega obrata, pa tudi kmetijstvo nazaduje, kajti država od kmetov odkupuje zemljo in jo pogozduje, ker prav na tem območju načrtuje rezervat za lovno divjad; s pogozdovanjem pokrajine se krči prostor za domače prebivalstvo, torej lahko pričakujemo nadaljnje

¹⁷ Gl. F. Mukič, Položaj in samozavest porabskih Slovencev, 2000, časnik za mišljenje, umetnost, kulturna in religiozna vprašanja, 1978/2, št. 9, 15–17.

odselsevanje Slovencev iz Porabja.¹⁸ Potrebovali pa bi delo znotraj dvojezičnega območja, da bi lahko tudi na delovnem mestu in v njegovi okolici čim pogosteje uporabljali materinščino; tako bi se ohranjal in deloma celo širil njen funkcijski prostor in mladi bi bili bolj motivirani za njeno učenje.

(5) Okrepitev stikov z narodno matico v SR Sloveniji. Jasno je, da za manjšino ni mogoče postaviti popolne kulturne infrastrukture (založba, gledališče, filmska proizvodnja itd.), zato pa ji je treba omogočiti dostop do infrastrukture, ki si jo je postavila narodna matica. Državne meje v Evropi so po helsinški listini nepremakljive, niso pa nepremostljive, torej bi bilo mogoče pripadnikom manjšine bistveno olajšati stike z matico. Prva in odločilna poteza v to smer bi bila lahko obnovev od leta 1956 zaprtega mednarodnega mejnega prehoda pri Martinju; tako bi namesto sedanje 50-kilometrskе ovin-kaste poti od Gornjega Senika do SR Slovenije lahko spet uporabljali 5-kilometrsko ravno pot. Povečati bi bilo treba pogostnost gostovanj umetniških skupin in predvajanja slovenskih filmov, razširiti počitniško menjavo učencev (bralni tabori, likovne kolonije ipd.), mogoče izboljšati sprejem ljubljanskega televizijskega signala.

(4) Uveljavitev dvojezičnosti v javnih službah na dvojezičnem območju. Uradniki, prodajalci, natakariji, učitelji, zdravniki, duhovniki idr., ki se morajo pri svojem delu večkrat sporazumevati z manjšinskim prebivalstvom, bi morali biti dvojezični, najsí bo njihova materinščina slovenščina ali madžarsščina. (Kolikor tega pri starejših kadrih ni mogoče doseči, bi bilo treba z ustrezno kadrovsko politiko vsaj postopoma izpolniti to načelo.) Vsaj za najpogostnejše uradne opravke bi bilo treba natisniti dvojezične obrazce.

(5) Dvigniti bi bilo treba kakovost in količino lastne informacijske dejavnosti porabskih Slovencev v slovenščini.

(6) Zagotovitev kontinuitete slovenščine v cerkvi. Poskrbeti bi bilo treba, da bi vsi župniki v župnijah, kjer živi slovenska manjšina, znali slovenščino in da bi jo tudi uporabljali v cerkvi. V Števanovcih in na Dolnjem Seniku bi bilo treba njeno rabo v cerkvi takoj obnoviti.

1.3.2.2 Ti predlogi rastejo iz domneve, da ohranitev maternega jezika ni samo ozko kulturno, kaj šele folkloristično vprašanje, temveč je povezana z reševanjem aktualnih gospodarskih, političnih in drugih družbenih potreb prizadetega območja. Izolirano kulturniško reševanje jezikovnega vprašanja je podobno stroju za umetno ohranjanje umirajočega pri življenju. Reševanje ni preprosta, cenena in kratkotrajna akcija. Da sprejeta politična gesla in zakonske določbe o varstvu manjšin ne ostanejo mrtva črka, se ne smejo koncipirati daleč od prizadetega terena, brez poznanja resničnih življenjskih razmer in potreb manjšinskega prebivalstva, poleg tega pa je za njihovo uresničevanje potrebna resnična in trajna politična volja in tankočutnost od krajevne do vsedržavne ravni (samo slovesne izjave o »pravica« ne pomagajo). Spremljanje novejšega gospodarskega in družbenega razvoja na Madžarskem nas napeljuje k sklepanju, da ta razvoj usmerjajo politične sile, ki bi bile zmožne razumeti in ugodno rešiti probleme ohranjanja materinščine pri slovenski manjšini v Porabju, posebno ker te sile očitno dobro razumejo podobne probleme madžarskih manjšin po drugih državah (npr. v Romuniji). K temu pa lahko po svoje pripomore tudi redno znanstveno spremljanje manjšinske problematike.

¹⁸ L. Olas, Krajevna imena in populacijski razvoj v slovenskem Porabju, 10.

SUMMARY

The theoretical frame. — While the learning and the preservation of one's mother tongue seems a natural matter of course in monolingual, nonminority language groups, it is a difficult and complicated task for the members of minority (nondominant) language groups in bilingual societies. This is particularly obvious in the cases of one-sided bilingualism, i. e. bilingualism where only the members of the minority group are bilingual (while the members of the majority group ignore the language of the minority and do not learn it). Today's social processes and ways of life (migrations, urbanization, mass media, etc.) work against the growing importance of democratic ideals and recommendations of international institutions and they offer sufficient opportunity for underhand pressures on minority languages and even for the manipulation of public opinion about these questions (e. g. by slogans about "natural assimilation" or about "the right of assimilation", which sound very democratic and humanitarian).

The present situation at Gornji Senik, a village in the Slovene Porabje in western Hungary (the triangular area between the Slovene-Hungarian and Hungarian-Austrian political borders and south of the Raba river). — The censuses in the last decades demonstrate a rapid decrease in the number of people in Porabje whose mother tongue is Slovene (4238 in the year 1930 against approximately 2700 in the year 1980). At Gornji Senik, the Slovene language gives way to the Hungarian language in all speech situations. This process is especially strong among the young population. Owing to a peculiar school system (at kindergarten and elementary-school levels the Slovene language is taught only a couple of hours a week, approximately as much as a foreign language), the knowledge of Slovene lags farther and farther behind the knowledge of Hungarian, and hardly ever rises above the dialect level. This level sufficed as long as communication remained within the traditional (agrarian) way of everyday life inside one's family and village and within the relative self-sufficiency of the economic poverty of that way of life. The modern way of life eliminates that autarky and forces people into a multitude of new speech situations which cannot be handled by one's dialect alone. Since schools and the social environment do not equip the Porabje Slovenes with sufficient knowledge of standard Slovene, they must in such speech situations (which grow ever more numerous) have recourse to standard Hungarian, i. e. to the only language which they know well enough to satisfy without difficulties (terminology, abstractions, greater frequency of complex syntactic structures, etc.) their communication needs entailed by the perplexful novelties which are showered on man by the rapid social, economic, technical and what-not development. Also to be taken into account is the daily or weekly commuting, to either work or school, of many Porabje Slovenes into utterly Hungarian environments outside Porabje. The use of Slovene is therefore ever more limited (even among the adults) to communication in dialect between family members and friends; and even this is quickly waning in the case of younger families. The situation at Gornji Senik is one of diglossia, in which the young generation has perhaps already transgressed the critical point of transition into a new (Hungarian) monolingualism. There are some younger people who will not even talk any more about the Slovene language and national matters; many of them talk back in Hungarian even when spoken to in Slovene in family discussions. The only "reservation" of the Slovene language is in church, but even here the situation is very insecure, depending entirely on the health of the present priest, who is 85 years old.

Though the official Hungarian policy of the last few decades cannot be accused of deliberate steering of the processes at Gornji Senik, it is obvious that the official factors have been passive too long and have not taken satisfactory action to neutralize the process of assimilation. Numerically small, effete, and torn away from its parental community in Slovenia, the Slovene minority in Porabje has been too weak for organized and successful resistance to assimilatory automatisms radiating from the general social shifts (industrialization and urbanization, school system development etc.); that is why even those benevolent actions that have occurred recently are likely to be inadequate (e. g. a few bilingual public signs, a slightly greater share of Slovene in the newspaper *Ljudski glas* and on Radio Győr, occasional guest performances of the Porabje cultural clubs in the Socialist Republic of Slovenia or vice versa, etc.).

More drastic measures, not limited to cultural or even folkloric activities, are called for. Here are a few suggestions:

— to improve proficiency in standard Slovene (by substantially increasing its share in kindergarten, school, and public life);

— to reduce daily and weekly commuting to the monolingual Hungarian area of Monošter (Szentgotthárd) or further inland, and to stop the incessant emigration of the young population, especially the educated (this could partly be achieved by establishing an industrial plant at Gornji Senik);

— to enforce bilingualism in all public services throughout the bilingual area (clerks, salespeople, teachers, doctors etc. should manage both languages);

— to secure the continuity of Slovene in church.

The realisation of these suggestions depends, of course, upon the good will of the Hungarian majority and upon the considerateness of Hungary's political leaders.